

Amatör Futbolcular, Kayakçılar ve Salon Sporlarına Katılan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması (Kars İli Örneği)

Tarkan HAVADAR¹, Arslan KALKAVAN²

ÖZET

Amaç: Bu araştırma sporcuların saldırganlık düzeylerini belirleyerek çeşitli değişkenler açısından incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: Bu araştırma betimsel bir nitelik taşımakta olup tarama modeline göre gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, spor müsabakalarına katılan 73 (%39.5)'ü kadın ve 112 (%60.5)'si erkek olmak üzere toplam 185 sporcu oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından oluşturulan "Kişisel Bilgi Formu" ile Buss ve Perry (2012) tarafından geliştirilen ve Demirtaş-Madran (2012)'in Türkçe'ye uyarladığı "Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenini saldırganlık, bağımsız değişkenlerini ise cinsiyet, yaş, algılanan gelir düzeyi, spor yapma yılı, spor branşı ve eğitim düzeyi oluşturmaktadır. Veri toplama süreci sonucunda elde edilen bulgular bilgisayar ortamına aktarılmış, verilerin çözüm ve yorumlanmasında betimsel istatistikler (frekans, aritmetik ortalama, standart sapma), t-testi, tek faktörlü varyans analizi (One-Way ANOVA) ve Pearson korelasyon testi kullanılmıştır.

Bulgular ve Sonuç: Araştırmada yapılan istatistiksel analizler neticesinde araştırmaya dahil edilen sporcuların saldırganlık düzeyleri ile yaş, spor yapma yılı ve eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki görülürken, cinsiyet, ekonomik durum ve spor branşına göre anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, Futbol, Kayak, Salon Sporları, Sporcu

ABSTRACT

Investigation of Aggression Levels of Amateur Football Players, Skiers and Athletes Participating in Indoor Sports (Kars Province Example)

Purpose: This research aims to determine the aggression levels of athletes and examine them in terms of various variables.

Method: This study has a descriptive nature and was carried out according to the scanning model. The study group of the research consisted of 185 athletes, 73 (39.5%) women and 112 (60.5%) men participating in sports competitions. As a data collection instruments, we used "Personal Information Form" which was designed by the researchers and the "Buss-Perry Aggression Scale" developed by Buss and Perry (2012) and adapted into Turkish by Demirtaş-Madran (2012) were used as data collection tools in the study. The dependent variable of the study is aggression, while the independent variables are gender, age, perceived income level, year of doing sports, sports branch and education level. As a result of the data collection process, the obtained data were transferred to computer, descriptive statistics (frequency, arithmetic mean, standard deviation), one-way ANOVA (one-way ANOVA) and Pearson correlation test were used in the analysis and interpretation of the data.

Results and Conclusion: As a result of the analysis, a significant relationship was observed between the aggression levels of the athletes included in the study and their age, years of doing sports and their education level, while no significant relationship was found according to gender, economic status and sports branch.

Keywords: Aggression, Football, Ski, Indoor Sports, Athlete

¹Sorumlu Yazar: Kafkas Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Kars/TÜRKİYE. tarkanhavadar@hotmail.com

²Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rize/TÜRKİYE. arslan.kalkavan@erdogan.edu.tr

GİRİŞ

Günümüzde sosyal bilimciler tarafından en çok araştırılan konulardan biri öfke sonucu oluşan saldırganlıktır. İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri ortamlarda kültürel özelliklerinin farklı olması nedeniyle ortaya koydukları tepki biçimleri ile davranış özellikleri birbirinden farklılaşabilmektedir. Bireyin günlük hayat içerisinde karşılaştığı durumlarda öfkenin kontrol edilemediği zamanda saldırganlık davranışı ortaya çıkmaktadır.

Saldırganlık sözcüğüne etimolojik açıdan bakıldığında, Latince “ad” (doğru) ve “gradi” (adım) sözcüklerinden oluşmuştur. İngilizcede “Agression” olarak ifade edilen sözcük ileriye doğru hareket etme anlamını taşımaktadır (Şahin, 2003). Saldırganlık, farklı psikologlar ve araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmış olsa da tüm psikologlar ve araştırmacıların birleştiği ortak nokta, insanın yaradılışında saldırgan davranışlar gösterme güdüsünün var olmasıdır. Saldırganlık, kişiyi rahatsız eden bir durum karşısında ortaya çıkma olasılığının olduğu bir ortamda canlı bir hedefe yöneltilen davranıştır (Kaufmann, 1970).

Freud’a göre saldırganlık, gerçekte insanın kendisine yönelik olan yıkıcı hislerini dış dünyadaki nesnelere yansıtmasıdır. İnsan yaşadığı ortamdaki diğer insanlarla savaşır ve onlara karşı zarar verici davranışlar geliştirir. Çünkü kendini yok etme isteği yaşam içgüdüsünün gücü tarafından engellenmiştir. Yaşam ve ölüm içgüdüleri birbirlerini bastırarak etkisiz bir hale getirebilirler (Özdoğan, 2000).

Saldırganlığın yaşam süreci ve şartları içerisinde öğrenerek kazanıldığını ortaya koyan Bandura, ‘sosyal öğrenme modelinde’, saldırganlığın, diğer karmaşık sosyal davranışlar gibi öğrenildiğini belirtir. Doğrudan veya dolaylı yollarla, hangi gruplara veya kişilere daha kolay saldırganca davranılabileceği, başkalarının ne tür davranışlarının saldırgan tepki gerektirdiği, hangi durum veya bağlamların saldırganlık için uygun veya uygunsuz olacağı öğrenilir. Bir bireyin, belirli durumlarda saldırganca davranış sergilemesi birden fazla nedene bağlıdır. Bireyin önceden kazandığı deneyimleri, durumsal pekiştirici etkenler, kişinin saldırganlıkla ilgili düşünceleri ve algısı, sosyal ve çevresel birtakım değişkenler bu etkenlerdendir (Bandura, 1973).

Sosyal ve dinamik bir varlık olan insan, sosyal düzenin vazgeçilmez unsuru olan bir takım değer ve tutumlara sahiptir. Bu tutum ve değerler ışığında insanlar, belirlemiş oldukları hedeflerine ulaşabilmek için var gücüyle mücadele etmektedirler (Kara, 2011). Bu durum spor alanında da aynı şekilde kendini göstermektedir. Spor, kazanma ve kaybetme gibi duyguları tatmin etmeyi amaçlayan, branşlara özel kurallar çerçevesinde, rekabete dayalı fiziksel,

bilişsel ve psikolojik faaliyetler bütünüdür (Şahin, 2005). Spor yapan bireylerin fiziksel ve psikolojik açıdan oldukça sağlıklı olmalarının yanı sıra sporun öfke, stres, saldırganlık gibi davranış biçimlerini önlemekte de etkisinin olduğu bilimsel çalışmalar tarafından ortaya konulmuştur (Şenyüzlü, 2013). Spor branşlarının her birinin kendine özgü kuralları mevcuttur. Bu kurallar sayesinde sporcular arasında karşılıklı sınırlılıklar oluşur. Şayet bu kurallar ihlal edilirse rakipler arasında saldırgan davranışın ortaya çıkması kaçınılmazdır. Çünkü; kuralsız ortamda amaç rakiplerin kuralsızlıktan faydalanıp birbirlerine zarar verme olasılıklarını artırmaktadır (Bauman, 1997).

Spor ortamında, bireylerin birbirleriyle sürekli iletişim içerisinde oldukları, müsabaka ve antrenmanlarda çeşitli duygu ve davranışları paylaştıkları yadsınamaz bir gerçektir. Bu etkileşimin ve mücadelenin yoğun olarak yaşandığı ortamlarda sportif performans üzerinde olumsuz bir takım etkilere sebep olabilecek olan saldırganlık eğiliminin de görülmesi aşık bir durumdur. Dolayısıyla sporcuların saldırganlık eğilimlerini belirleyerek bu eğilimleri ortadan kaldırmak veya daha minimum seviyeye indirmek bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu bağlamda bu araştırma amatör olarak futbol, kayak ve salon sporlarına katılan sporcuların saldırganlık seviyelerini belirleyerek çeşitli değişkenler açısından incelemeyi amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Amatör futbol, kayak ve salon sporlarına katılan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelendiği bu araştırma betimsel bir nitelik taşımakta olup tarama modeline göre gerçekleşmektedir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme ve etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan, bilinmek istenen olguyu uygun bir biçimde gözleyip belirleyebilmektir (Karasar, 2013). Araştırma Helsinki Deklarasyonu'nda bildirilen etik ilkelere uygun olarak yürütülmüştür.

Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, amatör olarak futbol, kayak ve salon sporlarına katılan 73 (%39.5)'ü kadın ve 112 (%60.5)'si erkek olmak üzere toplam 185 sporcu oluşturmaktadır. Araştırma grubunun seçiminde kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çünkü bu

yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2014).

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama araçları olarak, “Kişisel Bilgi Formu” ve “Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmaya konu olan sporcuların saldırganlık düzeyleri hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıőtır. Bu form; katılımcıların cinsiyet, yaş, algılanan gelir düzeyi, spor yapma yılı, spor branşı ve eğitim düzeyi gibi bağımsız deęiőkenleri içermektedir.

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği: Buss ve Perry tarafından geliştirilen ölçek saldırganlık konusunda literatürde en yaygın olarak kullanılan ölçeklerden birisidir. Ölçek Demirtaş-Madran tarafından Türkçe’ye uyarlanmıő, geçerlilik ile güvenilirlik testleri yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği iç tutarlılık katsayısının hesaplanması ve test-tekrar test güvenilirliği ile test yarılama güvenilirliğinin belirlenmesi yoluyla ölçülmüőtür. Her bir faktörün iç tutarlılığı (Cronbach alfa) katsayısı yoluyla ölçülmüőtür. İç tutarlılık (Cronbach alfa) katsayısı, tüm ölçek için 0,85, fiziksel saldırganlık alt ölçeği için 0,78, düşmanlık alt ölçeği için 0,71, öfke alt ölçeği için 0,71 ve sözel saldırganlık alt ölçeği için 0,48 olarak belirlenmiőtir. Ölçüt geçerliliği de Çok Boyutlu Öfke Ölçeği’nin “Öfkeyle ilgili davranışlar” alt ölçeği ile kullanılmıő ve iki ölçek arasındaki korelasyon katsayısı $r = 0,49$ olarak bulunmuőtur. Bu bulgular ışığında Türkçe formun ölçeğin özgün formunu temsil ettiği anlaőılmaktadır. Buss-Perry Saldırganlık ölçeği dört alt boyuttan oluşturmaktadır. Fiziksel saldırganlık alt ölçeği; başkalarına fiziksel olarak zarar verme ile ilişkili 9 soru, öfke alt ölçeği; saldırganlığın duygusal boyutuna vurgu yapan 7 soru, düşmanlık alt ölçeği saldırganlığın bilişsel boyutunu ölçmeyi amaçlayan 8 soru, sözel saldırganlık alt ölçeği de başkalarını sözel yolla incitmeyi içeren 5 soru içermektedir. Ölçek, 29 maddeden oluşturmaktadır (Demirtaş-Madran, 2012).

Tablo 1. Saldırganlık Ölçeği’nin Cronbach Alpha İç Tutarlılık Katsayıları

<i>Faktörler</i>	<i>Cronbach Alpha Katsayısı</i>
Fiziksel Saldırganlık	0.91
Düşmanlık	0.90
Öfke	0.88
Sözel Saldırganlık	0.90
Saldırganlık (Toplam)	0.85

Tablo 1’de Saldırganlık Ölçeği ve alt boyutlarından elde edilen Croanbach Alpha iç tutarlık katsayılarına yer verilmiştir. Ölçek geneli için Croanbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0.85, FS için 0.91, DÜ için 0.90, ÖF için 0.88 ve SS’ye yönelik Croanbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0.85 olarak bulgulanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, Alfa değerinin sosyal bilimlerde en az 0,70 ve üstü olması arzulanır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2005). Dolayısıyla sonuçlar neticesinde kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir (Tablo 1).

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler için yapılan istatistiksel analizler, SPSS 25.0 istatistik paket programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada elde edilen çarpıklık ve basıklık değerleri (-1.5) ile (+1.5) arasında olduğundan dolayı parametrik testlerin uygulanabilirliğinde karar kılınmıştır (Field, 2013). Verilerin değerlendirilmesinde istatistiki yöntem olarak; betimsel istatistikler (frekans, aritmetik ortalama, standart sapma), t testi, tek faktörlü varyans analizi (One Way Anova), Tukey çoklu karşılaştırma ve Pearson Korelasyon testlerinden faydalanılmıştır. Araştırmada istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edildi.

BULGULAR

Bu bölümde; katılımcıların Saldırganlık Ölçeği’nden almış oldukları puanlar doğrultusunda araştırmanın problem ve alt problemlerinin farklı değişkenler açısından anlamlı olarak ilişkili olup olmadığını tespit etmek amacıyla uygulanan analizlere yer verilmiştir.

Tablo 2. Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Dağılımı

Boyutlar	Madde Sayısı	n	Ort.	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Min	Max
Fiziksel Saldırganlık	9	185	2.58	0.69	0.33	0.09	1.11	4.67
Düşmanlık	8	185	3.21	0.71	0.18	0.12	1.25	5.00
Öfke	7	185	3.05	0.61	0.29	-0.07	1.00	5.00
Sözel Saldırganlık	5	185	3.05	0.61	0.64	0.08	1.60	5.00
Saldırganlık (Toplam)	29	185	2.96	0.54	0.31	-0.03	1.62	4.41

Tablo 2’deki bulgulara göre, katılımcıların Saldırganlık Ölçeği’nden elde ettikleri puan ortalamasının 2.96 ± 0.54 olduğu görülmektedir. Ölçekten alınan puanlara faktör bazında bakıldığında en düşük ortalama puanın *Fiziksel Saldırganlık* boyutunda (2.58 ± 0.69) ve en yüksek ortalama puanın ise *Düşmanlık* boyutunda (3.21 ± 0.71) olduğu saptanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçme aracından ve alt boyutlarından elde edilen puanların çarpıklık

ve basıklık değerlerine bakıldığında verilerin normal dağıldığı söylenebilir (Tablo 2). Bu doğrultuda verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır.

Tablo 3. Saldırđanlık Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	n	Ort	Ss	Sd	t	p
Fiziksel Saldırđanlık	Kadın	72	2.56	0.62	182	-0.275	0.78
	Erkek	112	2.59	0.72			
Düşmanlık	Kadın	72	3.10	0.61	182	-1.613	0.10
	Erkek	112	3.27	0.77			
Öfke	Kadın	72	2.99	0.62	182	-1.025	0.30
	Erkek	112	3.09	0.61			
Sözel Saldırđanlık	Kadın	72	3.03	0.59	182	-0.539	0.59
	Erkek	112	3.08	0.62			
Saldırđanlık (Toplam)	Kadın	72	2.91	0.50	182	-1.046	0.29
	Erkek	112	2.99	0.56			

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların Saldırđanlık Ölçeği ($t=-1.046$, $p>0.05$) ile *Fiziksel Saldırđanlık* ($t=-0.275$, $p>0.05$), *Düşmanlık* ($t=-1.613$, $p>0.05$), *Öfke* ($t=-1.025$, $p>0.05$) ve *Sözel Saldırđanlık* ($t=-0.539$, $p>0.05$) alt boyutlarından elde edilen puanların cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 4. Saldırđanlık Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Korelasyon Testi Sonuçları

Değişkenler	FS	ÖF	DÜ	SS	BPSÖ	Yaş
FS	1					
ÖF	,626*	1				
DÜ	,494*	,700*	1			
SS	,575*	,610*	,613*	1		
BPSÖ	,823*	,860*	,851*	,794*	1	
Yaş	-,081	-,147*	-,211*	-,122	-,160*	1

FS: Fiziksel Saldırđanlık, ÖF: Öfke, DÜ: Düşmanlık, SS: Sözel Saldırđanlık, BPSÖ: Buss-Perry Saldırđanlık Ölçeği; * $p<0.05$

Katılımcıların saldırđanlık düzeyleri ile yaş arasındaki tespit etmek amacıyla Pearson Korelasyon testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda Saldırđanlık Ölçeği ($r=-,160$, $p<0.05$) ile *Öfke* ($r=-,147$, $p<0.05$) ve *Düşmanlık* ($r=-,211$, $p<0.05$) alt boyutlarından elde edilen puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların yaşları arttıkça saldırđanlık düzeylerinde düşüş izlenmiştir. Ancak *Fiziksel Saldırđanlık* ($r=-,081$, $p>0.05$) ve *Sözel Saldırđanlık* ($r=-,122$, $p>0.05$) alt boyutları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Tablo 4).

Tablo 5. Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Spor Branşı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Faktör	KT	sd	KO	F	p	AF
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar arası	,624	2	,312	,650	0.52	
	Gruplar içi	87.370	182	,480			
	Toplam	87.994	184				
Düşmanlık	Gruplar arası	,577	2	,288	,555	0.57	
	Gruplar içi	94.489	182	,519			
	Toplam	95.065	184				
Öfke	Gruplar arası	,155	2	,077	,201	0.81	
	Gruplar içi	70.303	182	,386			
	Toplam	70.458	184				
Sözel Saldırganlık	Gruplar arası	1.064	2	,532	1.436	0.24	
	Gruplar içi	67.426	182	,370			
	Toplam	68.490	184				
Saldırganlık (Toplam)	Gruplar arası	,216	2	,108	,362	0.69	
	Gruplar içi	54.367	182	,299			
	Toplam	54.584	184				

AF: Anlamli farklılık,

Gruplar: 1: Futbol, 2: Kayak, 3: Salon Sporları

Tablo 5'e bakıldığında, katılımcıların Saldırganlık Ölçeği ($F_{2,182}=0.362$, $p>0.05$) ile *Fiziksel Saldırganlık* ($F_{2,182}=0.650$, $p>0.05$), *Düşmanlık* ($F_{2,182}=0.555$, $p>0.05$), *Öfke* ($F_{2,182}=0.201$, $p>0.05$) ve *Sözel Saldırganlık* ($F_{2,182}=1.436$, $p>0.05$) alt boyutlarında spor branşına göre anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır (Tablo 5).

Tablo 6. Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Spor Yapma Yılı Değişkenine Göre Korelasyon Testi Sonuçları

Değişkenler	FS	ÖF	DÜ	SS	BPSÖ	Spor Yapma Yılı
FS	1					
ÖF	,626*	1				
DÜ	,494*	,700*	1			
SS	,575*	,610*	,613*	1		
BPSÖ	,823*	,860*	,851*	,794*	1	
Spor Yapma Yılı	-,025	-,134	-,219*	-,080	-,056	1

FS: Fiziksel Saldırganlık, ÖF: Öfke, DÜ: Düşmanlık, SS: Sözel Saldırganlık, BPSÖ: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği; * $p<0.05$

Katılımcıların saldırganlık düzeyleri ile spor yapma yılı arasındaki tespit etmek amacıyla Pearson Korelasyon testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda *Düşmanlık* ($r=-,219$, $p<0.05$) alt boyutundan alınan puanlar ile spor yapma yılı arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Başka bir deyişle, katılımcıların spor yapma

yılları arttıkça düşmanlık alt boyutundan alınan puanların azaldığı bulgulanmıştır. Ancak Saldırganlık Ölçeği ($r=-,056$ $p>0.05$) ile *Fiziksel Saldırganlık* ($r=-,025$, $p>0.05$), *Öfke* ($r=-,134$, $p>0.05$) ve *Sözel Saldırganlık* ($r=-,080$ $p>0.05$) alt boyutlarından elde edilen puanlar ile spor yapma yılı arasında herhangi bir ilişki görülmemiştir (Tablo 6).

Tablo 7. Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Algılanan Ekonomik Düzey Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Faktör	KT	sd	KO	F	p	AF
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar arası	,075	2	,037	,077	0.92	
	Gruplar içi	87.920	182	,483			
	Toplam	87.994	184				
Düşmanlık	Gruplar arası	2.684	2	1.342	2.644	0.74	
	Gruplar içi	92.381	182	,508			
	Toplam	95.065	184				
Öfke	Gruplar arası	,303	2	,151	,393	0.67	
	Gruplar içi	70.156	182	,385			
	Toplam	70.458	184				
Sözel Saldırganlık	Gruplar arası	,149	2	,074	,198	0.82	
	Gruplar içi	68.341	182	,375			
	Toplam	68.490	184				
Saldırganlık (Toplam)	Gruplar arası	,285	2	,142	,477	0.62	
	Gruplar içi	54.299	182	,298			
	Toplam	54.584	184				

AF: Anlamli farklılık,

Gruplar: 1: Düşük, 2: Orta, 3: İyi

Tablo 7'ye göre, katılımcıların Saldırganlık Ölçeği ($F_{2.182}=0.477$, $p>0.05$) ile *Fiziksel Saldırganlık* ($F_{2.182}=0.77$, $p>0.05$), *Düşmanlık* ($F_{2.182}=2.644$, $p>0.05$), *Öfke* ($F_{2.182}=0.393$, $p>0.05$) ve *Sözel Saldırganlık* ($F_{2.182}=0.198$, $p>0.05$) alt boyutlarında algılanan ekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (Tablo 7).

Tablo 8 incelendiğinde, katılımcıların Saldırganlık Ölçeği ($F_{2.182}=2.237$, $p>0.05$) ile *Fiziksel Saldırganlık* ($F_{2.182}=0.270$, $p>0.05$), *Öfke* ($F_{2.182}=2.476$, $p>0.05$) ve *Sözel Saldırganlık* ($F_{2.182}=1.533$, $p>0.05$) alt boyutlarından elde edilen puanların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmemiştir. Fakat *Düşmanlık* ($F_{2.182}=3.310$, $p<0.05$) alt boyutunda eğitim düzeyine göre anlamlı bir ilişki görülmüştür (Tablo 7). Gruplar arasındaki farkın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre; eğitim düzeyi üniversite ile lisansüstü olan katılımcılar arasında eğitim düzeyi üniversite olanların lehine anlamlı olarak farklılaşma görülmüştür.

Tablo 8. Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Faktör	KT	sd	KO	F	p	AF
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar arası	,260	2	,130	,270	0.76	
	Gruplar içi	87.734	182	,482			
	Toplam	87.994	184				
Düşmanlık	Gruplar arası	3.337	2	1.668	3.310	0.03	2-3
	Gruplar içi	91.728	182	,504			
	Toplam	95.065	184				
Öfke	Gruplar arası	1.867	2	,933	2.476	0.08	
	Gruplar içi	68.592	182	,377			
	Toplam	70.458	184				
Sözel Saldırganlık	Gruplar arası	1.135	2	,567	1.533	0.21	
	Gruplar içi	67.355	182	,370			
	Toplam	68.490	184				
Saldırganlık (Toplam)	Gruplar arası	1.309	2	,655	2.237	0.11	
	Gruplar içi	53.274	182	,293			
	Toplam	54.584	184				

AF: Anlamli farklılık,

Gruplar: 1: Lise, 2: Üniversite, 3: Lisansüstü

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu bölümde elde edilen sonuçlar ile birlikte incelenen literatür tartışılıp yorumlanmıştır. Bu araştırmada amatör olarak futbol, kayak ve salon sporlarına katılan sporcuların saldırganlık seviyelerini belirleyerek çeşitli değişkenler açısından incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmaya futbol, kayak ve salon sporlarına katılan 73 (%39.5)'ü kadın ve 112 (%60.5)'si erkek olmak üzere toplam 185 sporcu katılmıştır. Aşağıda araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

Katılımcıların Saldırganlık Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamasının (2.96 ± 0.54) olduğu görülmektedir. Ölçekten alınan puanlara faktör bazında bakıldığında en düşük ortalama puanın *Fiziksel Saldırganlık* boyutunda (2.58 ± 0.69) ve en yüksek ortalama puanın ise *Düşmanlık* boyutunda (3.21 ± 0.71) olduğu saptanmıştır. Ölçek geneli ve tüm alt boyutları için puan aralığının 1 ve 5 arasında ve aynı zamanda ortalama değer 3 olduğu bilindiğinden ölçek geneli ile fiziksel saldırganlık, düşmanlık, öfke ve sözel saldırganlık alt boyutlarından alınan puanların ortalama seviyede olduğu görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde araştırmamızla benzerlik gösteren çalışmalara rastlanılmaktadır. Kırkbir (2020)'in futbolcular örnekleminde yaptığı araştırmada katılımcıların orta seviyede saldırganlık eğiliminde

buldukları tespit edilmiştir. Ayrıca Yıldırım (2015)'in ve Soydan (2019)'ın yaptıkları araştırmalarda örneklem grubunun saldırganlık seviyelerinin orta seviyede olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla elde edilen bulgular araştırmamızı destekler niteliktedir.

Cinsiyet değişkeni açısından katılımcıların Saldırganlık Ölçeği ile *Fiziksel Saldırganlık*, *Düşmanlık*, *Öfke* ve *Sözel Saldırganlık* alt boyutlarından elde edilen puanların cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Literatüre bakıldığında Ağlamaz (2006)'ın lise öğrencileri üzerine Bolat-Karataş, (2002)'in anne-baba ve lise öğrencileri üzerine ve Güner (2006)'in takım ve bireysel sporcular üzerine yaptıkları araştırmalarda cinsiyet değişkeni ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu sonuçlar araştırmamız ile örtüşmektedir. Araştırmamız sonucunda her ne kadar farklılık olmasa da ölçek geneli ve tüm alt boyutlarında erkek katılımcıların kadınlara oranla daha yüksek düzeyde ortalama puana sahip olduğu görülmektedir. Ulusal ve uluslararası literatürde de genellikle erkek bireylerin daha saldırgan olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumun erkeklerin toplumsal ve sosyal yaşamı boyunca sorumluluk edinip üstlendiği rollerden ve erkeklerin doğası gereği daha baskın ve mücadeleci ruha sahip olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yaşa göre katılımcıların *Fiziksel Saldırganlık* ve *Sözel Saldırganlık* alt boyutları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Ancak Saldırganlık Ölçeği ile *Öfke* ve *Düşmanlık* alt boyutlarından elde edilen puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların yaşları arttıkça saldırganlık düzeylerinde düşüş izlenmiştir. Saldırganlığın yaş ile ilişkisini açıklayan literatür bilgileri genel olarak saldırganlığın yaş arttıkça azalacağı yönündedir. Literatür incelendiğinde yaş ile saldırganlık arasında farklı sonuçlar mevcuttur. Galata (2017)'nın, Gökbüzoğlu (2008)'nin ve Wall and Bart (2005)'in yaptığı araştırmalarda yaş ile saldırganlık arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmezken, Tazegül (2011)'ün Zengin (2016)'in ve Çakır (2014) 'in araştırmalarında anlamlı ilişki görülmüştür.

Spor branşı değişkenine bakıldığında katılımcıların Saldırganlık Ölçeği ile *Fiziksel Saldırganlık*, *Düşmanlık*, *Öfke* ve *Sözel Saldırganlık* alt boyutlarında spor branşına göre anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Diğer bir ifadeyle yapılan araştırmada spor branşının saldırganlık üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını söyleyebiliriz. Bu durumun sporcuların saldırganlık düzeylerinin benzer seviyede olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde spor branşı ile saldırganlık arasında farklı sonuçların yer aldığı görülmektedir. Erşan, Doğan ve Doğan (2009)'ın Beden Eğitimi ve Spor

Yüksekokulu öğrencileri üzerine yaptığı araştırmada ve Yılmaz (2013)'in ortaöğretim öğrencileri örnekleminde yaptığı araştırmada da bireysel sporlar ile takım sporlarına göre saldırganlık açısından herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ayrıca Özdemir (2014)'in ve Yıldız (2009)'in araştırmasında da spor branşına göre farklılaşmaya rastlanmamıştır. Bu bulgular araştırmamızı desteklemektedir.

Spor yapma yılı değişkenine bakıldığında katılımcıların *Düşmanlık* alt boyutundan alınan puanlar ile spor yapma yılı arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Başka bir deyişle, katılımcıların spor yapma yılları arttıkça düşmanlık alt boyutundan alınan puanların azaldığı tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle spor yapma yılı daha az olan katılımcılarda saldırganlık puanlarının daha fazla görülmesinin sebebi olarak; bu bireylerin spora yeni başladıkları yıllarda daha heyecanlı olmalarının yanında kendini gösterme ispatlama eğiliminde olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak Saldırganlık Ölçeği ile *Fiziksel Saldırganlık*, *Öfke* ve *Sözel Saldırganlık* alt boyutlarından elde edilen puanlar ile spor yapma yılı arasında herhangi bir ilişki görülmemiştir. Literatür incelendiğinde Kırkibir (2014)'in üniversiteler arası müsabakalara katılan öğrenciler örnekleminde yaptığı araştırmada ölçek geneli ile yıkıcı, atılgan ve edilgen saldırganlık alt boyutlarında spor yapma yılına göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ayrıca Solak (2011)'in yaptığı araştırmada da ölçek genelinden alınan puanların spor yapma yılına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar araştırmamız ile örtüşmektedir.

Algılanan ekonomik gelir düzeyi değişkeni açısından katılımcıların Saldırganlık Ölçeği ile *Fiziksel Saldırganlık*, *Düşmanlık*, *Öfke* ve *Sözel Saldırganlık* alt boyutlarında algılanan ekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Diğer bir ifadeyle yapılan araştırmada algılanan ekonomik gelir düzeyinin katılımcıların saldırganlık düzeyleri üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığını söyleyebiliriz. Alanyazına bakıldığında benzer bulgular ile karşılaşılmaktadır. Özdemir (2014)'in, Zengin (2016)'in, Keskin (2015)'in ve Erden (2007)'in yaptıkları araştırmalarda saldırganlık ile gelir düzeyi arasında anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Elde edilen bu bulgular araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Eğitim düzeyi değişkeni incelendiğinde katılımcıların Saldırganlık Ölçeği ile *Fiziksel Saldırganlık*, *Öfke* ve *Sözel Saldırganlık* alt boyutlarından elde edilen puanların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmemiştir. Fakat *Düşmanlık* alt boyutunda eğitim düzeyine göre anlamlı bir ilişki görülmüştür. Gruplar arasındaki farkın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre; eğitim düzeyi üniversite ile lisansüstü olan katılımcılar arasında eğitim düzeyi üniversite olanların lehine

anlamli olarak farklılaşma görülmüştür. Alanyazına bakıldığında farklı sonuçların yer aldığı görülmektedir. Doğan (2016)'ın yaptığı araştırmada ölçek geneli ve yıkıcı alt boyutundan alınan puanlar ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki görülürken, Cengiz, Pulur ve Cengiz (2008)'in araştırmasında ve Topuz (2008)'un futbolcular üzerinde yapmış olduğu araştırmada eğitim durumu ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Ayrıca Ece (2014)'nin, Duyar (2011)'in ve Şanlı (2014)'nin yaptıkları çalışmalarda da herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır.

Elde edilen bulgular neticesinde araştırmaya dahil edilen sporcuların gerek ortaöğretim veya lisans gerekse lisans veya lisansüstü eğitime yönlendirilmeleri ve araştırmanın yürütüldüğü il bazında sporda saldırganlık ile ilgili seminerlerin hayata geçirilmesi önerilmektedir. Araştırmanın örneklemini Kars ilindeki futbol, kayak ve salon sporlarındaki amatör sporcular oluşturmaktadır. Bu doğrultuda farklı illerde profesyonel sporcular üzerine de benzer araştırmaların yapılması ve araştırma grubu sayısının artırılması önerilmektedir. Ayrıca farklı bağımsız değişkenlerin saldırganlık üzerindeki etkisinin araştırılması ve saldırganlıkla ilgili farklı ölçme araçlarının kullanılması önerilebilir. Bunun yanında nitel araştırma anlayışında güncel araştırmalar yürütülerek, literatüre farklı bakış açısıyla katkı sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Ağlamaz, T. (2006). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Samsun.
- Ağlamaz, T. (2006). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Samsun.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri spss uygulamalı, İstanbul: Sakarya Kitapevi.
- Bandura, A. (1973). Aggression: A social learning analysis. New York: Prentice-Hall, Inc.
- Bauman, S. (1997). Uygulamalı spor psikolojisi. İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım.

- Bolat-Karataş, Z. (2002). Anne-Baba Saldırganlığı ile Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Buss, A. H. & Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *J Pers Soc Psych*, 63: 452.
- Cengiz, R., Pulur, A. ve Cengiz, Ş. (2008). Futbol hakemlerinin saldırganlık tiplerinin klasman düzeylerine göre incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 78-88.
- Çakır, H. İ. (2014). Liseler Arası Müsabakalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Durumlarının Araştırılması (Rize ili örneği). Yüksek lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Demirtaş-Madran, H. A. (2012). Buss-Perry saldırganlık ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(2), 1-6.
- Doğan, V. (2016). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ile Problem Çözme Becerilerinin Tespiti. Yüksek Lisan Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Duyar, D. (2011). Futbol Seyircisinde Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Ece, C. (2014). Futbol Müsabakalarını Stadyumda Seyreden Üniversite ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması Sakarya İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Erden, N. K. (2007). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretmenlik Bölümleri Birinci Öğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Türleri. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Erşan, E. E., Doğan, O. ve Doğan, S. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sosyodemografik açıdan değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 31(3), 231-238.
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using Ibm Spss Statistics*. Los Angeles: Sage Publications.
- Galata, M. R. (2017). Sporcularda Testosteron ve Serotonin Düzeyleri ve Saldırganlık İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

- Gökbüzoğlu, B. (2008). Ergenlerin Saldırganlık Düzeyleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güner, B. Ç. (2006). Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Kaufmann, H. (1970). Agression and altruism. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Kara, R. (2011). Kocaeli Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ve İlçe Müdürlüklerinde Görev Yapan Personelin Çatışma Yönetimi Algıları ve İş Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Karasar, N. (2013). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel.
- Keskin, C. (2015). Liseler Arası Müsabakalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Durumlarının Araştırılması (Zonguldak-Kozlu Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Kırkbir, F. (2014). Karadeniz Teknik Üniversitesinde Okuyan ve Üniversiteler Arası Müsabakalarda Yarışan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Kırkbir, F. (2020). Futbolcuların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları ile Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Özdemir, N. (2014). Kadın Voleybol ve Futbolcularda İletişim Becerileri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Özdoğan, B. (2000). Çocuk ve oyun. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Solak, N. (2011). Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çorum İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şahin H. M. (2003). Sporda şiddet ve saldırganlık. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şahin, H. M. (2005). Beden eğitimi ve spor sözlüğü. İstanbul: Yedigün Mücellithanesi.

- Şanlı, S. (2014). Futbol Müsabakalarında Olaylarda Yer Alan Seyircilerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şenyüzlü, E. (2013). Üniversite Öğrencilerinde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.
- Topuz, R. (2008). Amatör Futbol Oyuncularının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Wall, A. & Barth, R. P. (2005). Aggressive and delinquent behaviour of maltreated adolescents: risk factors and gender differences stress. *Trauma and Crisis*, 8: 1-24.
- Yıldırım, A. (2015). Hokeycilerin İletişim Becerileri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2014). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınlar.
- Yıldız, S. (2009). Spor Yapan ve Spor Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisan Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yılmaz, S. (2013). Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zengin, S. (2016). Bireysel, Takım ve Raket Sporları Yapan Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.